

Advokatfirman Salmi & Partners

RättsPM om polisens möjligheter till ingripande, 2012-08-17

1. Lagrum som gäller vid legitimering

I korthet kan man säga att polisen får kräva legitimation under 4 tillfällen (i samband med demonstration):

1. När någon antas vara efterspanad eller efterlyst
2. När personen är en utlänning och polisen vill styrka att han har rätt till vistelse i Sverige
3. När en person är gripen eller på sannolika skäl misstänkt för ett brott
4. När en person kör en bil, motorcykel mm

Efterspanad och efterlyst:

Polislagen (PL) 14

Om polisen anträffar en okänd person och det finns särskild anledning att anta att han är efterspanad eller efterlyst och personen med laga stöd ska berövas friheten så får denna person omhändertaras för identifiering om personen vägrar att lämna riktig uppgift om sin identitet eller om det finns anledning att anta att uppgiften som lämnats är oriktig.

Utlänning och rätt till vistelse:

Utlänningslagen 9:9

En utlänning som befinner sig i Sverige är skyldig på en begäran av en polis att visa upp pass eller annan handling som visar att hon eller han har rätt att uppehålla sig i Sverige. (Chansen att detta bli aktuellt under eran demonstration är minimal men jag tar med den utifall även utländska medborgare ska vara med på demonstrationen).

Gripen eller misstänkt för brott:

PL 19§st 1 pt 2 och rättegångsbalken 24:2

Om en polisman med laga stöd griper eller omhändertar en person får dom kroppsvisitera personen i den utsträckning som är nödvändig för att personens identitet ska kunna fastställas.

Advokatfirman Salmi & Partners

Box 3095, 103 61 Stockholm Tel 08-673 51 80 Fax 08-673 51 83
Första Långgatan 20, 3 tr, 413 28 Göteborg Tel 031-30 00 550 Fax 031-30 00 551
Pg 377155-7 Bg 5808-9707 Bg kl.medel 5089-4633
F-skattebevis 556633-0865

Ifall en person är på sannolika skäl misstänkt för brott och personen är okänd (eller vägrar uppge namn och hemvist) så får polisen omhänderta personen för identifiering. Detta framkommer ur *RB 24:2* som ska läsas ihop med *RB 24:7 st* samt *PL 19*.

Värt att tänka på är att detta gäller även om personen uppger namn och hemvist men polisen antar att de uppgifterna är osanna.

Framförande av fordon

Körkortslagen 3:15

Den som kör ett fordon som avses i 2:1 (Bil, mc, mm) ska ha med sig

1. körkortet, eller
2. om körkortet efter utfärdande ännu inte har lämnats ut och färden äger rum inom två månader från och med den dag då det utfärdades, en handling som styrker förarens identitet. Körkortet eller identitetshandlingen ska överlämnas för kontroll om en polis begär det.

2. Lagrum som gäller vid fotografering

Vid all form av myndighetsutövning gentemot enskilda gäller det att finns lagstöd för åtgärden (*1:1 st 3 RF*). För att ett handlande ska ses som myndighetsutövning måste vissa kriterier uppfyllas:

1. det ska vara ett ensidigt handlande (från myndighetspersonen)
2. det ska vara tvingande
3. handlandet ska vara baserat på en lag eller annan offentlig rättslig föreskift (med andra ord, civilrättsliga avtal räknas inte in).
4. det ska vara ett uttryck för samhällets maktbefogenhet gentemot den enskilde i egenskap av medborgare.

Ett exempel på myndighetsutövning och som har stöd i lag är *RB 28:14*. Lagen anger att en person som är anhållen eller häktad får fotograferas.

Utöver denna lag finns inget som tillåter polisen att fotografera personer i en folksamling utan tillstånd. Eftersom det inte är en myndighetsutövning (pga. bristen på lagstöd) kan

polisen som fotograferar göra sig skyldiga till brott, exempelvis ofredande (beroende på omständigheterna)

Vidare så är varje individ skyddad i regeringsformen mot olika typer av ingrepp:

I *regeringsformen* 2:6 skyddas den personliga integriteten.

Enligt förarbetena kan fotografisk bild räknas in i detta begrepp (*Prop 2009/10:80 s 177*).

Rätten är dock inte absolut utan kan begränsas genom lag (*2:20RF*) men en lag att fotografera människor vid allmänna sammankomster utan samtycke finns inte.

Det kan också vara värt att nämna medborgare också är skyddade mot åsiktsregistrering enbart på grund av sin politiska åskådning (*2:3 RF*).

3. Lagrum som gäller allmänna sammankomster (demonstration)

Allmänna sammankomster skyddas av *RF 2:1 pt 4*, denna rätt kan inskränkas *enligt 2:20, 24 RF*.

Den lag som närmare ger bestämmelser om vad som gäller vid demonstration är *Ordningslagens (OL) 2 kapitel. 2:1 OL* anger att med allmän sammankomst avses bland annat demonstration eller sammankomst för opinionsyttring.

Krav på tillstånd:

Det finns enligt *OL* ett krav på till arrangören söker tillstånd för allmänna sammankomster på offentliga platser (*2:4 OL*). Polisen får dock inte upplösa en allmän sammankomst bara för att tillstånd inte har sökts. Deltagarna i en demonstration som saknar tillstånd kan inte straffas för att delta i demonstrationen (så länge de inte begår något brott eller stör den allmänna ordningen). Däremot kan den som arrangerar en allmän sammankomst utan tillstånd vara straffansvarig enligt *2:29 pt 1 OL*, för brottet krävs antingen uppsåt eller oaktsamhet. Påföljden är böter eller fängelse i högst sex månader.

Polisens rätt att upplösa en allmän sammankomst.

2:22 OL: Polisen får inställa eller upplösa en allmän sammankomst som hålls i strid med ett beslut som innebär avslag på en ansökan om tillstånd för allmän sammankomst m.m. (inte aktuellt ifall ingen ansökan om tillstånd har skett).

2:23 st 1 pt 1 OL

Polisen får utöver att ovannämna lagrum också upplösa en allmän sammankomst ifall:

1. det uppkommer svårare oordning i själva sammankomsten eller som en direkt följd av den,
2. om det föreligger avsevärd fara för de närvarande
3. vid allvarlig störning av trafiken.

Med störning av trafiken menas om demonstrations deltagare på olika sätt har blockerat eller spärrat vägbanan. Exempelvis om motorcykel ekipaget blockerar eller hindrar annan trafik från att kunna nyttja vägen.

Polisens tvångsåtgärder mot en enskild som deltar i en allmän sammankomst

Polisen kan mot deltagare i en allmän sammankomst nyttja sig av PL 13 och PL 13b.

PL 13 ger polisen rätt att avvisa, avlägsna eller om inget annat hjälper, omhänderta en person som stör den allmänna ordningen.

Polisen får enligt PL 13b också avvisa eller avlägsna deltagare från en allmän sammankomst som har upplösts enligt 2:22, 23 OL.

Att tänka på är också att det i vissa fall kan bli tal om straffrättsligt ansvar, framför allt för brottet *ohörsamhet mot ordningsmakten* (16:3 BrB). Om polisen har upplöst sammankomsten och deltagaren inte rättar sig efter beslutet (samt att det förekommer störande av den allmänna ordningen) så kan ohörsamhet mot *ordningsmakten göras gällande*.

Det finns även andra brott som exempelvis *upplopp* (16:1 BrB), *våldsamupplopp* (16:2 BrB) med mera men det är knappast troligt att de skulle bli aktuella.

4. Har man rätt att göra motstånd mot ett felaktigt polisingripande?

När en individ utsätts för ett brottsligt angrepp föreligger normalt en nödvärnsrätt. Individen får använda, som lagen anger, ”ej uppenbart oförsvälgt” mängd våld för att freda sig (24:1 BrB). Normalt har alltså en individ rätt till nödvärn.

Tjänstemän är dock ett specialfall. *Förarbetarna till 17 kap BrB* anger att straffskyddet för tjänstemän även tillkommer vid oriktiga åtgärder, med andra ord att även om åtgärden från en polisman är felaktig så får en individ inte sätta sig i motstånd, hävda nödvärn osv.

Det finns dock vissa speciella undantag enligt förarbetarna. Ifall en tjänsteman har överskridit sitt kompetensområde så ska han inte längre ses som en tjänsteman utan som en enskild person som obehörigen utövar allmän verksamhet. Detta undantag är generellt sätt svårt att tillämpa på poliser då deras arbetsuppgifter och kompetens är vidsträckta.

Det finns dock ytterligare ett undantag, förarbetarna anger att undantagsvis kan det vara straffritt att hindra en rättstridig tjänsteutövning, det ska då handla om en uppenbart obefogat myndighetsutövning. Enligt förarbetarna kan detta enbart ske i några få utpräglade fall som kan likställas med nödsituationer.

Från domstolens sida har man varit väldigt restriktiv med att tillåta människor att sätta sig i motvärn mot polisens åtgärder även om de skulle vara rättsstridiga. Som exempel kan nämnas *RH 1992:25*. I det fallet dömde hovrätten dömde en man till våldsamt motstånd trots att polisen saknade laga stöd för att gripa honom.

5. Utgör MC-run en demonstration

För att svara på denna fråga måste man först se vad *OLs* definition av en allmän sammankomst är.

Med allmän sammankomst enligt *OL* lag avses bl.a. sammankomster som utgör demonstrationer eller som annars hålls för överläggning osv. (2:1 st 1 *OL*).

Advokatfirman Salmi & Partners

För att en sammankomst skall anses som allmän krävs att den anordnas för allmänheten eller att allmänheten har tillträde till den eller att sammankomsten med hänsyn till de villkor som gäller för tillträde till den bör anses jämställd med en sådan sammankomst (2:1 st 2 OL).

Bestämmelserna i denna lag om allmänna sammankomster gäller även om det vid en sammankomst förekommer mindre inslag av underhållning eller förströelse av annat slag än framförande av konstnärligt verk. (2:1 st 3 OL).

För att utgöra en allmän sammankomst måste en samling av människor vara åtminstone i någon mån organiserad i den meningen att deltagarna gemensamt för fram en uppfattning av något slag eller gemensamt vill påverka den allmänna opinionen i någon fråga. Helt oorganiserade folksamlingar, liksom processioner eller liknande sammanhållna förflyttningar och festtåg, är alltså inte att anse som demonstrationer och utgör därmed inte heller allmänna sammankomster.

En demonstration som vill föra fram motorcykel ägares rättigheter eller åsikter bör ses som en allmän sammankomst så länge allmänheten har tillträde till den. Det kan dock vara på sin plats att återigen påpeka att polisen har rätt att upplösa en allmän sammankomst om svårare oordning uppstår för trafiken.

6. Kan man kedja fast sig/passivt motstånd

Med passivt motstånd menas (i straffrättslig mening) att en individ lägger sig på marken och inte rör på sig. Nästan alla andra former av motstånd bedöms som våldsamt motstånd.

Som våldsamt motstånd räknas att rycka och slita i en polismans kläder, tränga undan en polisman, att spjärna emot med händer och fötter men även att klänga sig fast vid något föremål. Det krävs med andra ord inte särskilt mycket våld för en person ska dömas för våldsamt motstånd. Det har funnits exempel på personer som kedjat fast sig i olika föremål och därigenom gjort sig skyldiga till våldsamt motstånd.

7. Övrigt:

PL 20 konstaterar att en polisman för beredda sig tillträdde till en persons bostad, annat hus, rum eller ställe ifall personen ska med laga stöd ska omhändertas. Finns det synnerliga skäl att tro att den efterspanad uppehåller sig hos annan får polisen även beredda sig tillträde dit. Detta gäller även ifall polisen ska söka efter föremål som tillhör den som ska omhändertas. Enligt samma lag får polisen också genomföra husrannsakingar i transportmedel för att leta efter personer som flytt från verkställigheten av ett straff.

PL 20a kan aktualiseras vid demonstrationer, lagen anger att en polisman får genomsöka fordon i den utsträcknings som behövs för att söka efter vapen eller andra farliga föremål som är ägnade att användas vid brott mot liv och hälsa. I förarbetarna till lagen nämns att lagen kom till för att ge polisen möjlighet att ingripa mot MC-verksamhet och vid manifestationer och protestaktioner med stora folkmassor där det finns en risk för konfrontationer.